

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XXIV

NeŐir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERŪNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XXIV

İstanbul - 2004

DOĞU KARADENİZ'DE RUM YERLEŞMESİNİN NİTELİĞİ:
ÂYANLAR İLE RUM AHALİ ARASINDA ARAZİ ve
EMLÂK ANLAŞMAZLIĞI ÖRNEĞİ

*Ayhan YÜKSEL**

Doğu Karadeniz yöresinde, diğer bir kısım bölgelerde olduğu gibi gerek halk, gerekse bir kısım aydın arasında buldukları şehir, kasaba veya köyün önceki sakinlerinin kimliği konusunda genellikle yanlış kanaatler mevcuttur. Söz konusu kasaba ve köylerin eski sakinlerinin Rumlar olduğu, bunların çoğunluğu teşkil ettiği, eski yapıların onlardan kaldığı, kendilerinin sonradan gelip buralara yerleştikleri sıklıkla belirtilir. Hatta tarihi gelişimden haberdar olmayan popüler yazarlar, kadim tarihi Yunanlı kolonicilerle başlatırlar. Yunanlılar'ın koloni kurmalarından önce bölgede yaşayan halklar yok farz edilir. Yahut ilkel, barbar, yaban olarak nitelendirilerek önemsiz gösterilir.

Yapılan araştırmalara göre bölgeye ilk olarak M.Ö. III. bin ile II. bin yılları arasında "Gas/Kas" ve "Gud/Gutiler", Kafkasya'dan Mosklar, Tibarenler, Marlar, M.Ö. 675 yılından itibaren Anadolu ve Azerbaycan'da ilk Bozkır-Kültürü'nü yaşayan Kimmerler yerleşmişlerdir¹. Sinop, Samsun, Giresun, Trabzon, Ordu ve Tirebolu şehirleri bu yüzyılda, M.Ö. 656'de kurulmuştur².

* Araştırmacı-Yazar

1 Şehabeddin Tekindağ, "Trabzon", Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi [=İA, XII/I], 456; Gülçin Çandarlıoğlu, "Kimmerler", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1986)*, Samsun 1988, s. 9; Mehmet Özseit, "İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi", *Trabzon Tarihi Sempozyumu (6-8 Kasım 1998)*, Trabzon 2000, s. 36-37.

2 Faruk Sümer, *Tirebolu Tarihi*, İstanbul 1992, s. 2; Alman tarihçi Jakob Philip Fallmerayer, Trabzon'un daha önce Yunanlı olmayan kavimlerin kurdukları yerleşim yeri olduğunu ifade etmiştir. Yine Fallmerayer'e göre Yunan halkının Antik Yunan halkı ile

Doğu Karadeniz bölgesine Kimmerler'den sonra İskitler gelmiş ve bunların hakimiyetleri 28 yıl kadar sürmüştür. İskitler'in hakimiyetine Medler M.Ö. 606'da son vermiştir³. Bölge M.Ö. 547 yılında Persler'in eline geçmiş, bu hakimiyet İskender'in M.Ö. 334 yılındaki doğu seferine kadar devam etmiştir⁴. M.Ö. 400 yılında Doğu Karadeniz'de yaşayan kavimler Kolhlar, Driller, Mossinoikler, Halibler ve Tibarenler idi. Bu kavimlerin hiçbiri Yunan asıllı değildir⁵. Bölge, M.Ö. 312-280 tarihleri arasında İskender'in komutanları⁶, M.Ö. 280-63 yılları arasında Pontus Devleti idaresinde bulunuyordu⁷. M.Ö. 63-M.S. 395 yılları arasında Doğu Karadeniz Roma İmparatorluğu'nun, M.S. 394-1204 yılları arasında Bizanslılar'ın yönetimine girmiştir. Bu dönemdeki önemli hadiselerden birisi 530 yılında Bizanslılar tarafından bozguna uğratılan Bulgar Türkleri'nin bir bölümünün Trabzon havalisine yerleştirilmeleridir⁸. Diğer bir hadise ise XII. yüzyılda 40.000 Kuman ailesinin Gürcistan'a inerek Hıristiyan olmaları ve buradan Doğu Karadeniz'e ve Doğu Anadolu'ya

bir ilgisi yoktur ve devamı değildir. Yunan soyu kaybolmuş ve onun yerini Helenleşmiş Slavlar ve öteki halkların karışımı almıştır. Bk. *Doğu'dan Fragmanlar* (çev. Hüseyin Salihoğlu), Ankara 2002, s. 383-440; "Yunanlılar'ın 1922 bozgunundan sonra Anadolu'dan ayrılan, Mübadele ile Yunanistan'a gönderilen Rumlar saf kan Helen miydi" sorusuna Georgios Nakracas şu cevabı vermektedir: "Rumların eski Yunan kolonistler ve İonlar ile sosyal ilişkileri ya yok denecek kadar azdır, ya da hiç yoktur. Eski Yunan kolonistler yalnızca kıyı şeridinde yerleşmiş ve orada güçlü koloni kentleri kurmuşlardır. Sayıları nispeten az olan Yunan kolonistler daha sonraları bir yandan yerli halklar, öbür yandan zamanla Anadolu'ya göç eden veya orada devlet kuran çeşitli uluslarla karışmışlardır". Bk. Georgios Nakracas, *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni* (çev. İbrahim Onsunoglu), İstanbul 2002, s. 13-14.

3 Mahmut Goloğlu, *Anadolu'nun Millî Devleti Pontos*, Ankara 1973, s. 25.

4 Şemseddin Günaltay, *Yakın Şark*, IV/II, Ankara 1987, s. 261.

5 Ksenophon, *Anabasis* (çev. Tanju Gökçöl), İstanbul 1974, s. 148-184; Faruk Sümer, *a.g.e.*, s. 7; Mehmet Bilgin, *Doğu Karadeniz: Tarih-Kültür-İnsan*, Trabzon 2002, s. 11-44.

6 Mehmet Özsaıt, "Eskiçağ Tarihinde Trabzon", *Hamsi*, sayı: 26 (17 Nisan 1971), s. 5.

7 Yunanca deniz anlamına gelen "Pontus" Eski Çağlarda Karadeniz'e verilen adlardan biridir. İranlılar Karadeniz'e karanlık, muzlim anlamına gelen "Ahsena" adını vermişlerdir. Türkiye'ye göre Karadeniz kuzeyde bulunmaktadır. Türklere göre kuzey "kara" kelimesi ile adlandırıldığından Karadeniz tabirini kullanmışlardır. Pontus devletini İranlı bir asil aileden gelen III. Mithridas kurmuştur. Devletin merkezi Amasya şehri idi. Bk. Şemseddin Günaltay, *Yakın Şark*, IV/II, s. 279; Fatma Acun, "Tarih Boyunca Pontus", *Millî Mücadelede Giresun (Sempozyum 6-7 Mart 1999)*, İstanbul 1999, s. 19-20; Sümer, *a.g.e.*, s. 14.

8 M. Hanefi Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat*, Ankara 2002, s. 2.

gelmeleridir⁹. 1057'de Anadolu'ya sevk edilen Türkmen grupları Trabzon ve yöresini yağlamışlardır¹⁰. Trabzon'un Malazgirt zaferi sonunda fethedildiği şüphesizdir. Trabzon Türkler'in elinde üç yıldan fazla bir süre kalmış ve Rumlar şehri 1075 yılında geri almışlardır¹¹. XIII. yüzyılın sonlarından itibaren, bilhassa Çepni Türkmen gruplarının 1297'den itibaren bölgede kesif faaliyet gösterdikleri ve Giresun bölgesini tehdit ettikleri bilinmektedir¹². XIV. yüzyılın başlarında Giresun, Çepni Türkleri'nin akın faaliyetleri sırasında zaptedilmiştir. 1301'de İmparator II. Alexios Giresun'a gelip Kuşdoğan adlı Türkmen beyini yenilgiye uğratmıştır¹³. 1341'de de Giresun, bir kez daha Türkmenler'in eline geçmiş, şehirlerin art bölgesi ve etrafı kalabalık Çepni gruplarının iskânına sahne olmuştur: Nitekim Kelkit vadisinden gelip Harşit ırmağı boylarına yerleşen Çepniler 1380'de sahile inmişlerdir¹⁴. 1397 yılında Hacı Emir Oğulları Beyliği'nin lideri Süleyman Bey, Giresun kalesini fethetmiştir¹⁵. 1404'de Giresun'dan geçen Katalan elçisi Clavijo, bu bölgelerin Türk beyi Hacı Emir adlı şahsın elinde bulunduğunu belirtir¹⁶. Trabzon şehri fethedilince (15 Ağustos 1461) Trabzon imparatorluğuna tâbi Giresun'dan Hopa'ya kadar bütün yerleşim yerleri Osmanlılar'a katılmıştır. Fatih Trabzon seferine çıktığında Görele, Tirebolu ve Giresun kaleleri büyük bir ihtimalle imparatorun idaresinde idi. Buna karşılık Kürtün-Dereli-Giresun-Tirebolu-Eynesil

-
- 9 Salim Göhçe, "Doğu Karadeniz Bölgesinin Türkleşmesinde Kıpçakların Rolü", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1986)*, Samsun 1988, s. 480.
- 10 Claude Cahen, *Osmanlılardan önce Anadolu'da Türkler* (çev. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 85.
- 11 Osman Turan, "Trabzon Tarihine Bir Bakış", *Hamsi*, sayı: 26 (17 Nisan 1971), s. 6; F. Sümer, *a.g.e.*, s. 22.
- 12 Faruk Sümer, *a.g.e.*, s. 36.
- 13 A. Bryer, "Greeks and Türkmens" The Pontic Exception", *Dumbarton Oaks Papers*, XXIX, 1975, 143; Kuşdoğan Çepni liderlerindedir. Panaretos'un Koustouganos olarak kaydettiği bu Çepni liderinin ismi ve kimliği bölge tarihi ile ilgilenenler için bir problem teşkil etmiştir. Bunun Kuşdoğan olarak okunması gerektiği F. Emecen tarafından delilleriyle ortaya konulmuştur. Bk. "Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri", *Giresun Tarihi Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996)*, İstanbul 1997, s. 22; a.m.f., "Giresun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* [=DİA], XIV, 79.
- 14 Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, İstanbul 1999, s. 323.
- 15 Esterâbadî, *Bezm ü Rezm* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1990, s. 485.
- 16 Klaviyo, *Timur Devrinde Semerkand'a Seyahat* (çev. Ömer Rıza Doğrul), ts., s. 60.

arasındaki kırılık kesim de Çepni beylerinin elinde bulunuyordu. Çepniler'in hakim olduğu bölgelerde hiçbir Hıristiyan yerleşim birimi görülmemekteydi¹⁷.

XVII. yüzyıl sonlarında Rum nüfusunun azlığını bölgeyi 1681'de ziyaret eden Kudüs patriği Dositheos de dile getirmektedir. Dositheos: "... Amasra'da çok kiliseler var, ama hiç Hıristiyan yok... Korom ve Ordu ıssız... Giresun'da birkaç Hıristiyan var. Tirebolu'da öyle, Tirebolu kalesinde hiç Hıristiyan yok..." demektedir¹⁸.

Stefanos Yerasimos, Pontus bölgesi olarak nitelendirdiği Trabzon, Gümüşhane, Lâzistan, Samsun (Canik) sancaklarını ihtiva eden Trabzon vilayetindeki Hıristiyanların büyük bir bölümünün Ortodoks olduğunu, ama o dönemde Ortodoksların Yunanlı olduklarının söylenemeyeceğini belirtir ve "... Ortodoks Hıristiyan nüfus, XIX. yüzyılın başında yeni bir canlanma sürecine giren kilise ile yeni burjuvazinin birlikte yürüttükleri çabaların etkisi altına girecek ve kökeni ne olursa olsun Anadolu'da yaşayan, Türkçe ya da Rumca konuşan bütün Ortodoks Hıristiyanlar gibi, Yunan ulusuna ait olma duygusunu benimsemeye başlayacaktır" diye yazar¹⁹. Görüldüğü üzere yerli halkların ve kurulan devletlerin Yunanlılarla ilgisi yoktur.

Bölgede Rum nüfusun sayılarla tespitini ihtiva eden en son bilgiler XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan nüfus sayımı ve yoklamalarından elde edilir. XX. yüzyıl başına ait verilere bakıldığında bilhassa Giresun ve yöresinde, 1904 yılında merkez nahiyede 30321 kişi içinde 22001 Türk (% 72.56), 7081 Rum (% 23.35), 1239 Ermeni (% 4.09), Keşâb nahiyesinde 23930 kişi içinde 21644 Türk (% 90.45), 2286 Rum (% 9.55), Akköy (Balıncak) nahiyesinde 19640 kişi içinde 17201 Türk (% 87.59), 2358 Rum (% 12.00), 81 Ermeni (% 0.41), Piraziz nahiyesinde 11275 kişi içinde 8953 Türk (% 79.41), 2060 Rum (% 18.27), 262 Ermeni (% 2.32), Kırık nahiyesinde 4387 kişi içinde 3144 Türk (%71.67), 1243 Rum (% 28.33) olmak üzere Giresun kazasında toplam 89544 kişi içinde 72943 Türk (% 81.47), 15019 Rum (% 16.77), 1582 Ermeni (% 1.76); Tirebolu kazasında 48710 kişi içinde 40066 Türk (% 82.26), 7936 Rum (% 16.29), 708 Ermeni (% 1.45); Görele kazasında 35146 kişi içinde 34059 Türk (% 96.91), 876 Rum (%

¹⁷ F. Sümer, *Tirebolu Tarihi*, s. 48-49; F. Emecen, *Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri*, s. 23.

¹⁸ Nakracas, *a.e.*, s. 208.

¹⁹ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar* (çev. Şirin Tekeli), İstanbul 2000, s. 352-353.

2.49), 211 Ermeni (% 0.60) nüfus vardı²⁰. Bu durum Yunan ve Ermeni nüfusunun başka bölgelerden gelmiş göçmenlerden ibaret olduğunu ortaya koymaktadır²¹. Bu veriler XVI. yüzyıla ait tahrir kayıtlarıyla karşılaştırıldığında Rum nüfusun aradan geçen 300-400 yıl zarfında arttığı ve özellikle hiç ikâmet etmedikleri köylere yayıldıkları ortaya çıkar. XVI. yüzyılında sadece sahildeki şehirlerde ve kasabalarda az sayıdaki Rum/Hıristiyan nüfus, kır kesiminde hiç görülmemektedir. Ancak daha sonra sosyal ve iktisadî değişimler, bölgenin art alanındaki Rumların giderek denize bakan köy ve kasabalara yerleşmeye başlamalarına yol açmıştır. Tarihi belgelere göre XVIII. yüzyılda gayrimüslim nüfus önemi artan Gümüşhane madenleri dolayısıyla bu bölgedeki madenci köylerde toplanmışlardı. Daha sonra bunlar bozuk emniyet şartları ve baskılar sebebiyle 1736'da Akköy (Bulancak), Pazarsuyu, Piraziz, Ebulhayır (Gülyalı) kesimine dağılmışlardı. Bu madenci köyler halkının sahil kesimine inmeleri Gümüşhane madenlerinin XIX. yüzyılın ikinci yarısına doğru âtil hale gelmesiyle olmuştur. Esasen bu madenci köyler halkı 1856 Islahat Fermanının getirdiği yeni haklar sayesinde gittikleri yerlerde derhal eski dinlerine dönmüşlerdir²².

Rumların gayrimüslim nüfus olarak sahile inmeleri ve orada köy teşkil etmelerine dair çarpıcı bir örnek eski hatıraların izlerinin henüz kaybolmadığı geçen yüzyılın başlarına aittir ve bu bakımdan oldukça önemlidir. Bu konu ayrıca yörenin önde gelen eşraf ile buralara yeni yerleşenler arasında çeşitli

20 *Salnâme-i Vilâyet-i Trabzon*, Trabzon 1322, s. 430-431.

21 Nakracas, *a.e.*, s. 209.

22 F. Emecen, "Trabzon Eyaletinin Batı Sınırları", *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, s. 166; Faruk Sümer, yöremizde Tirebolu örneğinde görülen gayrimüslim yerleşmeleriyle ilgili olarak şunları yazmaktadır: "...Büyük Oğuz boyu Çepniler'den kalabalık bir kol başta olmak üzere fâtihi Türkler'in Trabzon'un batı ve güney batısındaki geniş yöreye yoğun bir şekilde yurt tutmuş oldukları... Ve bu yurt tutmadan dolayı yerli halk sadece kıyıda Giresun, Tirebolu, Görele kalelerinde görülebiliyor, kırlık kesimde yani köylerde hiçbir yerli halktan zümrelere rast gelinmiyordu. Ancak bu zamanda [XIX. ve XX. yüzyılın başlarında] Tirebolu yöresinde bazı Rum ve Ermeni köyleri olduğu anlaşılıyor. Gerçekten, Anadolu'daki Türk halkı birbirini takip eden harpler yüzünden her yerde gittikçe yoksullaşmış ve nüfus kaybına uğramıştı. Buna karşılık askere gitmeyen Hıristiyanlar [Rumlar ve Ermeniler] ticareti ellerine geçirerek müreffeh bir hayat geçirmişler, evvelce bulunmadıkları şehir ve kasabalarda mahalleler kurmuşlar ve bilhassa şehir ve kasabaların yanında, deniz kıyılarında köyler tesis etmişlerdi... Tirebolu yöresindeki Rum ve varsa Ermeni köyleri böyle meydana gelmiştir". Bk. *a. g. e.*, s. 130.

problemler olmuştur. Bu problemin mekanı Piraziz nahiyesine bağlı Demirci köyüdür. Bu köy, 1909-1910 yıllarında Piraziz'in önde gelen ailelerinden Gedik Alizâdeler ve Tir Alizâdeler ile Rumlar arasında olan arazi ve emlâk anlaşmazlığı nedeniyle dikkat çekmiştir²³.

Anlaşmazlık hikâyesi şöyle gelişir: Rumlar, Gedik Alizâdeler'in ve Tir Ali-zâdeler'in sahip oldukları arazide müstecir, yani kiracı, maraba olarak bulunmakta, buna karşılık teamül gereği hasılattan mal sahiplerine pay vermektedirler. Ancak, bazı kişilerin de kışkırtmasıyla 1323 (1907) yılına kadar verdikleri payı 1324 (1908) yılında vermezler, 1325 (1909) yılında da hiçbir şekilde vermeyeceklerini söylerler, bunu "*sûret-i serkeşâne ve tehâdkârâne*" bir şekilde ifade ederek hasılattan doğan payları almak için köye giden memurları silahla tehdit dahi ederler. Ayrıca kiracı olarak buldukları arazileri sahiplenip arazi ve emlâklarının kendilerinden alınarak Gedik Alizâde ailesine verilmek istendiğini, mekteplerinin jandarma kuvvetleri tarafından boşaltıldığını, mallarının ve paralarının zorla alındığını da iddia ederler. Bu iddialarını ve şikayetlerini içeren telgraflarını Panayot Panayi imzasıyla Trabzon'dan 28 Kanûn-ı evvel 1325'de (9 Ocak 1910) Dahiliye Nezaretine, Sadaret'e, Patrikhane'ye²⁴, 18 Nisan 1326'da (1 Mayıs 1910) Trabzon mebusu Kukuri Efendi'ye çekerler²⁵. Dahiliye Nezaretine, Sadaret'e ve Patrikhane'ye yollanan telgraflarda "*Aleyhimizde mahkeme i'lâmı olmaksızın yüz elli hânemiz ahâlînin Gedik Ali-zâde ailesine resm ve harâc vermesi için bir onbaşı, üç jandarma ile başıbozuklar ve merkûman karyemizin mektebini zabt ve istilâ ettiler. Ahâlîyi tazîk ve tehâd ile cebren mal ve nakdimizi gasb ediyorlar. Vilâyete geldim. Vilâyet şikâyetimizi dinlemiyorlar. Meşrûtiyyete, adâlete münâftî işitilmemiş mağdûriyyet-i mâ'rûzâyâ düçâr oluyoruz. Bunlardan tahlîsimizi istihâm ediyoruz*" derler. Piraziz nahiyesinin, Giresun kaymakamlığının ve Trabzon İdare Meclisinin bu iddialara karşılık verdikleri cevaplar, bu bilgilerin doğru olmadığı, Rum ahalinin bu köye sonradan gelmiş buldukları yönündedir. Nitekim Piraziz nahiyé müdürünün Demirci köyü papası, muhtarı ve ihtiyar

23 Dahiliye Nezareti'nden Trabzon vilayetine 15 Kanûn-ı evvel 1325 (28 Aralık 1909) tarihli tahrirat müsveddesinde Gedik Ali-zâdelerden Ali, Mehmed Ali ve İbrahim Ağalar'ın adı geçmektedir. Bunlardan Mehmed Ali Ağa, 1904 yılında Piraziz nahiyesi Belediye Meclis üyesi idi. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye-Muhâberât-ı Umûmiye İdaresi* [=BOA, DH. MUI], nr. 49/2-29, lef: 1.

24 Aynı belge, lef: 3, 4, 6.

25 Aynı belge, lef: 14.

heyetine ve ileri gelenlerine hitaben yazdığı 3 Kanûn-ı evvel 1325 (16 Aralık 1909) tarihli yazısından Rum ahalinin Gedik Ali-zâdeler'in tapulu olan arazi ve emlâklerinde kiracı olarak buldukları anlaşılmaktadır. Nahiye müdürü yazısında Rumlara bu durumu hatırlatarak verilmeyen iki senelik kiranın mal sahiplerine bir hafta içinde verilmesini, aksi halde kanunî işlem yapılacağını da ifade etmektedir. Piraziz nahiye müdürünün yazısı şöyle idi²⁶:

"Gedik Ali-zâdeler'le karyeniz ahâlipleri beyninde münâzi 'ün-fih olan emlâk ve arâzî mes'elesine dâir şimdiye kadar cereyân eden muhâberât neticesinde Gedik Ali-zâdeler'in tapu senedâtı dâhîlinde olup arâzî-yi mezkûrede meskûn bulunduğunuz arâzîde müste'cir bulunduğunuz anlaşılmiş olduğundan Gedik Ali-zâdeler'le iki seneden berü ahâlîiniz tarafından henüz verilmeyen iki senelik icârların idâreten tahsîl ve mal sahiblerine teslimî ve dâiye-i tagallüb ve tahakküm ile cebr ve şiddeti izhâr ve hükûmetin icrâatına muhâlefet edenler olur ise hemân der-destleriyle haklarında muâ'mele-i kanûniye icrâ olunmak üzere cem'iyet-i adliyyeye teslim edilmesi şeref-varid olan emirnâmede irâde buyrulmuştur. Ve son tezkîrede iki seneden berü henüz mal sahiblerine vermediğiniz icârları nihayet bir haftaya kadar mal sahiblerine i'tâ etmenizi beyân ve aksi halinde şeref-vurûd eden emirnâme-i âlî vechile hakkınızda mu'amele-i kanûniye ifâ kılınmak üzere icâbî icrâ kılınacağından mağdûriyyet ve mes'uliyetinizi mücib olacağından bu gibi ahvâllere meydân kalmamak için icârat-ı mezkûrelerin bir haftaya kadar sahib-i mülke i'tâ ve te'minle keyfiyyetin seri'ân iş'ârı ve makam-ı âli-i kaim-makamiye cevâb verilmek üzere bu bâbda yaptığımız ve icârı verdiğiniz dâir cevâb vermenizi ehemmiyetle ihtâr eylerim. İşbu tezkirenin karyenize vâsıl olduğuna dâir dahi cevâb verilmesi matlub-ı kat'îdir".

Konu, Adliye ve Mezâhib Nezâreti'nin talimatı üzerine (4 Nisan 1326/17 Nisan 1910) Giresun kaymakamlığınca da araştırıldı ve bir yazı ile Trabzon valiliğine bildirildi (22 Nisan 1326/5 Mayıs 1910). Bu tahkikata göre Rumlar tarafından çekilen telgraflarda bahsedilen hususlar gerçek değildi. Rumlar köye Gedik Alizâdeler ve Tir Alizâdelerin eskiden beri sahip oldukları bahçe ve tarlalarda marabacılık yapmaları için getirilmiş ve iskan ettirilmişti. Köye jandarma gönderilmediği gibi Rumların mektebinden ne öğretmen, ne de öğren-

²⁶ Aynı belge, lef: 8.

ciler zorla çıkarılmıştı. Bütün bu iddialar arazi ve emlak sahipleri olan Gedik Ali-zâdeler'in payını vermemek, haklarını gasp etmek için Rumlar'ın söyledikleri yalanlarından ibaretti. Böylelikle olayı siyasî gayelerine alet edebileceklerdi. Yazıda bunlar ve diğer hususlar şöyle dile getirilir²⁷:

"...Tir Ali ve Gedik Ali-zâdeler'in eben an cedd Piraziz nâhiyesine merbût Temürçi karyesinde bâ-tapu mutasarrıf oldukları bahçe ve tarla ve sâirelerinde marabacılık sûretiyle tavattun ve iskân etdirilmiş olan Rum ahâlîsi taraflarından meşrûtiyyet idâresinin i'lânını müteâkıb zikr olunan bahçe ve tarla ve sâireyi zabt-ı kıyâm ve öteden berü vere gelmekte oldukları icârlarını vermekden imtinâ' ile bir mesele-i müşkile hudûsuna sebebiyyet verdiklerinden dolayı mûmâ-ileyhümâ taraflarından vukû'u bulan iddia üzerine mahallince me'mûr-ı mahsûsları tarafından tahkikat-ı mükemmele bi'l-icrâ ol-bâbda tanzim eyledikleri evrâk-ı tahkikiyyenin leffiyeye keyfiyyet 7 Temmuz 1325 [20 Temmuz 1909] tarihli ve 185 numaralı mazbata ile arz edilmiş ve bu bâbdaki tahkikat ve cereyân-ı muâ'mele Meclis-i İdâre-i Vilâyetçe tasvîb ve tasdik olunarak icârı mebhûsü'n-anhanın idâreten tahsîli fi 31 Teşrîn-i evvel 1325 [13 Kasım 1909] tarihli ve 503 numaralı tahrîrât-ı aliyye cenâb-ı vilâyet-penâhilerinde emr u iş'âr buyurulmuşdu. Keyfiyyet aidiyeti cihetiyle müdiriyyet-i mezkûreye yazılmış ise de e'lân icâr-ı mezkûr na-tahsîl kalmışdır. Binâen-aleyh icâr-ı mezkûrun tahsili zimmünde karye-i merkûmeye ne kuvve-i zâbita gönderilmiş ve ne de Rum mektebinden mu'allim ve şâkirdan ihrâc edilmişdir. Ahâlînin hilâf-ı meşrû' olan iddiâlarının hükûmetçe adem-i tervîcinden dolayı işi bir nev'î siyâsete kalb eylemek ve müddeîlerin hükûkunu ketm etmek gibi tasnîât ve erâcîfden ibaret bulunduğunun lüzûm-ı izbârı Jandarma idâresinden yazılan der-kenârda ifâde kılınmış ve hakikat-ı halde ma'rûzât-ı vâkı'adan ibaret bulunmuş olmağın ol-bâbda".

Demirci köyü Rumlarının durumunu ortaya koyan belgelerden bir diğeri de Trabzon İdare Meclisi'nin 4 Mayıs 1326 (17 Mayıs 1910) tarihli kararı idi²⁸. Bu karar, Giresun Redif Kumandanı Kaymakam İrfan Bey'in konuyu araştıran raporuna, Gedik Ali-zâdeler'in ellerinde bulunan tapu senetlerine ve

²⁷ Aynı belge, lef: 11.

²⁸ Aynı belge, lef: 12.

diğer vesaike dayanıyordu. Bütün bu belgeler incelenmiş, "...münâzi'ün-fih olan mahaller kâmilen Gedik Ali-zâdeler'in tapu senedâtı dâhilinde olup arâzi-yi mezkûrede meskûn olan Rumlar'ın müste'cir buldukları" kanaatine varılmıştı. Rumların elinde emlâk ve arazilerin kendilerine ait olduğunu ispat edecek bir belge yoktu. Dolayısıyla hak iddia etmeleri yasal değil "gayr-i meşrû" idi.

Anlaşılabacağı üzere Rum ahalinin arazi ve emlâk üzerinde hak iddia eden bu davranışlarında meşrutiyet idaresini kendi lehlerine yorumlamaları etken olmuştur. Burada olduğu gibi Rumlar maraba olarak geldikleri köylerde Türklerin elinde bulunan arazi ve emlâkleri ele geçirmişler, bunun için dışarıda bulunan Rum ve Yunanlı işadamlarından epey yardım görmüşlerdir. Zenginleşmelerinde, nüfuslarının artmasında arazi ve emlâk sahibi olmalarında askere gitmemeleri de önemli bir rol oynamıştır. Rumların ele geçirdiği bu ekonomik üstünlüğün bazı siyasî istekleri de beraberinde getirdiği bilinmektedir.